

Wacha Imre

Igényesen magyarul. A helyes kiejtés kézikönyve (Rozgonyiné Molnár Emma)

ARGUMENTUM KIADÓ. BUDAPEST. 2010. 307 OLDAL

A beszédkultúráról napjainkban

Bevezetés

A gondolatok előszóval történő megjelenítésével számtalan tanulmány, cikk, könyv(részlet) foglalkozott az elmúlt fél évszázadban. A XX. század elejéig a közlendő verbális megjelenítéséből az írás kapott privilegizált helyet, azután a technika fejlődése – különösen a hangrögzítő és a visszajátszó készülékek megjelenése – az előszóra terelte a kutatók figyelmét. Az emberi hang biológiai, fiziológiai tulajdonságai mellett a fizikai paraméterek leírásával pontos, empirikus háttérként szolgált a vizsgálatokhoz. Nemcsak a rádió megszólalása, hanem a közéletiség más területei is egy átfogó, helyzetfelmérő összegzést igényeltek a beszéd állapotáról. Erre a feladatra vállalkoztak a szakemberek az egri kiejtési konferencián 1965-ben. A kiejtés kézikönyvének szükségessége és elkészítésének fontossága itt és ekkor dőlt el véglegesen.

A kézikönyv szerzője részt vett ezen a tanácskozáson, és – mint a kötethez írt *Utószóból* kiderül – kiindulópontnak tekintette az ott elhangzottakat. Szakmai szempontból igen fontosnak ítélt ez a kötethez hozzáfűzött rész. A konferencián Deme László plenáris előadásában javaslatként felvázolta, hogy milyen témakörből és milyen szerkezetben kellene az összegző kötetet készíteni. Wacha Imre felidézte az ott elhangzottakat, kötelező érvényűnek tekintette a testület határozatát, és több évtizedes időtávlatban ugyan, de – örömkre – megjelent a kiejtés kézikönyve.

Az *Utószó* más fontos információkat is tartalmaz. Például azt, hogy addig (1965-ig) hiányoztak, illetve elvértve jelentek meg olyan előtanulmányok, tudományos cikkek, amelyek egy kézikönyv alapjául szolgálhattak volna. A konferenciát követően megváltozott a helyzet. A XX. század végére elég széles spektrumú merítési bázis állt már rendelkezésre, megnyugtatónak bizonyult ennek mennyisége és a minősége is.

A kötet tudományos értékei többek között azok a szerző által felvázolt források, amelyek nem csupán felsorolásszerűen jelennek meg, hanem kellően indokolva tartalmilag is a könyv szövegébe kerültek. A szerző lehetőség szerint és a szükséges mértékben hivatkozik a tanulmányok íróira, sőt egyes gondolatokat idézve iskolapéldáját adja annak, hogyan lehet megbecsülni, népszerűsíteni és felhasználni mások eredményeit is. Az *Utószó* tehát a kötet eredetéről, történetéről, gyökeréről ad információt, és korántsem elhanyagolható módon rálátást nyújt az egész műre.

Wacha Imre pályája kezdetétől kapcsolatban volt és van az igényes magyar beszéd tanulmányozásával mind gyakorlati, mind elméleti szempontból. Kikristályosodott, tapasztalaton nyugvó elveit az *Előszó*ban így ajánlja: „A munka [...] gondolatok megjelenési formájának kérdéseivel foglalkozik [...], hogy az igényes, okos

gondolatok igényes, okos formában hangozhassanak el [...]. Az »alap« [...] a jó szándékból fakadó okos gondolat” (6). A szerző tehát nemcsak a hibátlan nyelvi formát népszerűsíti, hanem a tiszta, igaz gondolatok pallérozott megszólaltatására is felhívja a figyelmet. Könyvét olvasva ez a vezérgondolat a későbbiekben minden résztemában is fellelhető. Előjáróban fontos leszögezni, hogy a kötet összegző munka, és igen jól kiviláglik, hogy szerzője mind elméletben, mind gyakorlatban a téma mestere (ezt bizonyítja beszédtanári múltja és számtalan cikke, könyve, tanulmánya is).

A feldolgozás módja – ahogy a részletekre is kitér, magyaráz, jól érzékelve, hogy bővebb eligazításra van szükség – hozzásegíti az olvasót, a tanulót a téma pontos megértéséhez. Jó példa erre az egyes beszédhangok képzési konfigurációjának a bemutatása és a szabályos képzés eltéréséből eredő hibák felsorolása, elképzeltető leírása. (Jó lenne mindezt hallani is.)

A kötet áttekintése

A könyv tekinthető tudományos népszerűsítő műnek, tankönyvnek, gyakorlatokat tartalmazó feladványok gyűjteményének, elemzési példatárnak vagy akár beszédmethodikai szakkönyvnek is. Egyes fejezetek pedig a szaktudomány bizonyos területének a kiegészítői (*A beszéd ritmikai elemei; A mondat- és szövegfonetikai eszközök összefüggése*). A szerző így minősíti a kötetet: „Szándéka szerint az okos és jó szónak, az igényes beszédnek a célját szolgálja ez a munka, az igényes magyar kiejtés kézikönyve” (3).

Mit tartalmaz a kötet? Érdemes a szerzőt idézni: „a kötet a hangoztatás elemeiből, a hangoktól és a szótagoktól, a mondatokon, mondatkapcsolatokon át a szövegek értő-értető hangoztatásáig vezeti az olvasót. A hangzó nyelvnek, azaz a beszédnek azokat a fontos eszközeit tárgyalja, amelyekkel a nyelvileg (verbálisan) jól megformált gondolatoknak kimondásakor a mondanivalót felfoghatóvá és (meg)érthetővé, a kimondott hangsorok hordozta tartalmat érzékletessé, pontosabbá tesszük” (3). Azaz mindenről szó esik a könyvben, ami az előbeszéd szempontjából fontos lehet. A szerző jó meglátással, kellő érzékenységgel lényegesnek ítéli a fogalmak (terminus technicusok) tisztázását, ezzel elősegíti a körülírások helyett a pontos elnevezések használatát.

A kötet szerkezetét, arányait és elrendezését nézve a következő észrevételek fogalmazhatók meg. Szerkezetileg a tizenhét fő fejezet további alfejezetekre tagolódik, majd azon belül részfejezetek következnek, arab számokkal jelölve a kézikönyv egészéhez viszonyított részek hovatartozását. Ez a témán belüli „rendteremtés” szempontjából is fontos, segítséget ad az olvasónak (tanulónak) az alá-fölé rendeltségi viszonyok közötti eligazodásban. Így a témáról való gondolkodás aspektusának kijelölésével is irányt mutat.

Az igényes beszéd témakörébe tartozó és sorolható szegmentális (fonémák) és szupraszegmentális (prozodémák) elemek arányait tekintve az utóbbi mennyiségileg, lapszám tekintetében is előnyben van. Míg a hangképzéssel a 33–73. lapig tartó rész, a prozodémával és környékével a 75.-től a 207. lapig terjedő rész foglalkozik, ez a két egység adja a kiejtési kézikönyv gerincét. A további részben – a 210–276. lapig – olyan gyakorlati, methodikai kérdéskörök szerepelnek, amelyek szintén a magasabb nyelvi szintű megközelítéshez sorolhatók. Az arány azt sugallja, hogy a gondolat megjelenítése, ennek értelmi és érzelmi momentumai a szupraszegmentális eszköztár felhasználásával nyerhetnek olyan formát, amely biztosíték arra, hogy a hallgató helyesen dekódolja a neki szánt üzenetet. A helyes, érthető beszédnek feltétele ugyan a szabályos, tiszta hangképzés, erre figyelmeztet a szerző a „hangtani” részben, ám az előbeszéd számtalan egyéb összetevő által válik alkalmassá arra, hogy maradéktalanul teljesítse a funkcióját. A fentebb jelzett arány a szövegegész felőli megközelítéssel indokolható.

Az anyag elrendezésében is a gyakorlatorientált szemlélet dominál. A nyelvhasználat mint szempont fedezhető fel abban a választásban is, hogy – elég sajátos módon – az első fejezetbe kerül a nyelvi rétegződés

problematikája. Elgondolkodtató az is, hogy a kiejtési norma fejezetében szerepelnek a hangkapcsolatok kiejtési szabályai, a hangejtési hibák – megelőzve a beszédhangok képzésére vonatkozó tudnivalókat. Természetesen ez is indokolható, ha kulcsszónak tekintjük a „normát”, így vizsgálati körébe vonható minden, ami szabályos, elfogadható vagy kerülendő.

A nyelv rétegződése

A kötet a magyar nyelv rétegződésének bemutatásával indul. Ismeretes, hogy a szerző által írt résztanulmányok előzték meg a nyelvhasználatból vett, elvont, kialakított rendszert. Más rendszerezésekkel egybevetve az itt felvázolt kép sokkal részletesebb mind horizontális, mind vertikális síkon. Szinte „naprakészen” követi a nehezen követhetőt, a folyton változó, újabb szempontokat kínáló rétegződést. Wacha Imre a részletekre is kiterjedő felosztással helyet keres és talál minden nyelvi réteg és rétegrész számára.

Értéke a fogalmak tisztázása, egyértelműsítése (18): *nyelvi eszmény; nyelvi norma; nyelvhasználati norma, nyelvi vagy nyelvhasználati standard; belső vagy rétegnorma*. A mellékletek (táblázatok, ábrák) vizuálisan segítik a lineárisan leírt, nehezebben követhető rendszerszerűséget. Az, hogy a kötet élére került ez a téma, egyúttal hangütést is jelent: szemléletmódja szerint ismernünk kell a társadalom által használt nyelvi anyag sokrétűségét, hogy a magunk nyelvhasználatát (és másokét is) differenciáltan tudjuk szemlélni, használni.

A kiejtési norma

A kiejtési normának mint a szabályok és szabályszerűségek rendszerének a pontosabb tartalmi elemzése feltétlenül helyén van a kötetben. Iránymutató elvárások jelennek meg, tehát a magyar hangképzési bázis (szervi, tudati alap) ismerete a norma betartásának az alapja. Soknak tűnik, hogy itt – egymással szorosan összekapcsolva és nem világosan elkülönítve – sorakoznak a beszédhibák, a köznyelvi kiejtési hibák és a hangkapcsolatok kiejtésének a törvényszerűségei. Kiemelendő a következő megállapítás, egyértelműsítés: „A nyelvi norma [...] nem egyszerűen nyelvi szabályok együttes rendszere, hanem nyelvi és társadalmi (közösségi) viselkedési szabályok együttes rendszere” (32).

A beszédhangok képzése

A magyar beszédhangok képzését bemutató fejezet akár tankönyvnek, funkcionális hangtannak is tekinthető. Nem csupán a hang releváns tulajdonságait ismerheti meg az olvasó, hanem a hang képzésének konfigurációját is, a hangképző szervek pontos működését az adott mássalhangzó vagy magánhangzó kiejtésekor. Az egyes hangok leírása kiegészül az adott hang leggyakoribb ejtési hibájának a leírásával és azzal, hogy a koartikuláció jelensége miképpen módosíthatja a hangot, és egészíti ki irreleváns tulajdonságokkal. Gyakorlati szempont a hang előfordulási helyét szemléltető példasor: a kérdéses hangot minden lehetséges helyzetben bemutatja: a szó elején, a végén és a szó belsejében. Ez a fejezet különösen tankönyvi jellegű: didaktikus, jól követhető, és a szemléltető ábrák „megjelenítik” a szöveget. Az idegen szavak és nevek kiejtése, ezek ismerete szintén időszerű, helyeselhető a figyelemkeltő szándék. A példák a legfontosabb típusokat illusztrálják.

A mondatfonetikai eszközök

A kötet legterjedelmesebb része a mondatfonetikai eszközök rendszerének és funkciójának a bemutatása (75–175). A szerző indoklásul kiemeli a szövegértés és -értetés problematikáját, amely nagymértékben függ a szupraszegmentális eszköztár helyes, értő használatától: „nem elegendő a gondolatoknak bármilyen jó (szabatos helyen) és hatásos nyelvi megfogalmazása, és a beszédhangoknak, hangsoroknak pontos, tiszta

kiejtése [...] a beszédművek helyes, igényes, művelt emberhez illő »okos« hangzása teszi lehetővé, könnyíti meg gondolataink megértését (appercipiálását), a gondolatmenet követését, az elhangzottak megjegyzését, átélését” (75).

A hangsúly, a hangerő, a hanglejtés, a ritmus mondatfonetikai eszközök, de a beszédszünet és a hangszínezet is ebbe a rendszerbe sorolható. Tanulmányokban, könyv- és tankönyvrészletekben, gyakorlókönyvekben találkozunk ugyan a prozodémák bemutatásával, ez a kiejtési kézikönyv azonban többet mond róluk. Maga a rendszerezés, a felosztás, a példákkal történő illusztrálás nemcsak elképzelteti, hanem láttatja is a hangsúly helyét, erősségi fokát, a dallamvonal vezetését, a tagolást. Nem egyetlen példát elemez, hanem variációs lehetőségeket mutat be.

Komplex módon adja meg a hangsúly definícióját: a dinamikai többlet, a nyomaték mellett megvalósulásában egyéb tényezők is szerepelnek (hanglejtés, beszédritmus, feszesebb artikulálás). A hangsúly megjelenési formáin kívül a fokozatok, a változatok, a hangsúlyszabályok leírása után az álszabályokra is kitér a szerző, például: „a névutót soha nem szabad hangsúlyozni”; „az igéjétől elszakadt igekötőt soha nem szabad hangsúlyozni”; stb. Példával igazolja, magyarázza, hogy ezek miért álszabályok. Külön megadja a hangsúlyviszonyok jelölési kódját (tanárok és tanulók számára nem ismeretlen, alkalmazták a Deme László – Péchy Blanka vezette *Beszélni nehéz* rádióműsor feladványainak elemzésekor).

A beszéd dallama: a hanglejtés, a hangmagasság, a hangfekvés a hallgató számára audiális hatás és élmény, ezért nehéz vizuálisan megjeleníteni. Wacha Imre a szakszerű megfogalmazással és a „kottázott” példamondatokkal könnyíti, sőt biztosítja a megértést. Ismét a részletekre is kiterjedő, algoritmusokra tagolt bemutatást választja a különböző nyelvi szinteken, szemléltetve a szabályos és a szabálytalan vagy annak vélt dallamformákat.

Szó esik a hanglejtés alapformáiról, alapegységeiről is, röviden, de megnyugtató terjedelemben a hangfekvés, a hangfekvésváltás kérdésköréről. A hanglejtés egységeinek, a hanglejtési szakasz, a hanglejtés alapformáinak a felvázolásakor a kézikönyv mindig kitér a funkcióra is, arra, hogy a kérdéses dallamnak, esetleg a váltásának mi a feladata a beszédben. Új az egy- és a többszakaszos mondatok hanglejtéstípusainak a példázása, valamint a kitérés az összetett mondatok dallamára. A mondatlánc dallamvilága már a szövegfonológia felé orientál. Tanácsokat kap az olvasó a téma-réma megszólaltatására, illetve a rémának témaként való megismétlésekor a hangfekvés váltására. *A hanglejtés értelmi szerepe* (110), *A hanglejtés tagoló szerepe* (117), *A fekvésváltás* (106, 119) című részek közvetlenül egymás után kerülhetnek volna, funkcionális szempontból indokolt lenne az egymáshoz közeli elhelyezésük.

A szünet és a ritmus

A fiziológiai-légzési szünet, a beszédszünet és a tagoló szünet a megszólalásokban, a gyors tempójú beszédben bizonyos szövegek interpretálásakor észrevétlenné válik, szinte kimarad. Ezért is indokolt ennek a fejezetnek a szünet típusait felsoroló mondatpéldákon a tagolást jelölő bemutatása (szószünet vagy liezon; figyelemfelkeltő vagy hatásszünet; tagolási problémák szünettel vagy szünet nélkül; a szünetek tartama és sűrűsége; szünetpótló; a szünettel kapcsolatos kiejtési babonák). A beszélőnek a szöveget nemcsak értelmi, de esztétikai szempontokat figyelembe véve is szünetekkel kell tagolnia. Itt lenne érdemes szólni a csend szerepéről, esetleg csak megemlíteni, mert igazi rendeltetése egy szöveg vagy szövegrész megszólaltatásának az elemzésekor magyarázható.

A beszéd ritmikai elemeivel foglalkozó fejezet azért is tartozik a kiemelendők közé, mert – főleg a próza ritmusa – kevésbé vizsgált terület, erőteljesebben elkerülte a kutatók figyelmét. Általános leírásokat kapunk ugyan róla, de a köznyelv használatával csak érintőlegesen hozták kapcsolatba. A vers és a szépirodalom ritmikai

vizsgálata, leírása ismertebb. Pedig mint a szerző írja: „beletartozik a mindennapok prózai nyelvhasználatának ritmusa, az ún. beszédritmus”. Továbbá: „Az (elhangzó) beszédben a beszédritmus a beszédsebesség (beszédtempó, beszédíram) által realizálódik; ezt pedig a beszédhelyzet, a beszédattitűd és a beszélő alkata határozza meg” (134).

Szó esik a ritmus rétegződéséről, ezen belül az artikulációs ritmusról (a hangok időtartambeli különbségéről, a rövid és a hosszú szótagok szerepéről a ritmus alakításában; az artikulációs beszédritmus zavarairól [hadarás, dadogás, lepegés, pattogás]). Az értelmi mondatritmus, a beszédíram váltakozása adja az „értelmi lüktetést”. Itt kerül szóba a feszített szerkezetű egyszerű mondatok és a halmozott mondatrészek, felsorolások ritmusa is. Ez utóbbi téma fontosságát igen jól érzékeli a szerző: az egyik legnehezebben megvalósítható beszédtechnikai feladat a különböző szintű felsorolások megszólaltatása. Az egyszerű mondatról a mondatlancig, sőt a szövegritmusig példák sora igazolja e kérdéskör összetettségét. „Szövegek megszólaltatásakor az egésznek a megértését könnyíti a mondat ritmikai tagolása. Spontán beszédben, kötetlen beszélgetésekben pedig a tempó és a ritmus alakításába önkéntelenül is belejátszik a helyzet, a beszélők egymás közti viszonya, a közös vagy különböző nyelvi, társadalmi réteghez való tartozása, a közös élmények” (174).

A szövegegész felőli megközelítés

A mondat- és szövegfonetikai eszközök összefüggésének a vizsgálatával a szerző ahhoz a ponthoz érkezik, amikor a bemutatásban a szintézis mint módszer dominál. A részleteiben ugyanakkor funkcionálisan bemutatott eszköztár: a hangszínezet, a hangerő, a hangterjedelem, a beszédritmus, a beszédszünet most a szövegegész szempontjából kerül új megvilágításba. A szöveg megértésében és megértetésében segíti a beszélőt és általa a hallgatót. A helyesen és tudatosan alkalmazott szupraszegmentális eszköztár a releváns és az irreleváns jegyek elkülönítéséhez is hozzásegíti a beszédpartnert.

A könyv érdeme – többek között –, hogy folyamatosan, de ebben a fejezetben kiemelten is szól a kommunikációs partnerek beszédbeli szerepéről. A közlő munkája a konstrukció, a befogadóé a rekonstrukció. A kommunikációs helyzet, a beszéd tárgyához való viszony, az értelmi, érzelmi kódolás és dekódolás, a valóságismeret szerepet kap a megfelelő prozódiai eszközök kiválasztásában, felhasználásában és megértésében.

Az írásjelek és hangzásértékük a verbális megjelenítés két aspektusát: az írást és az élőbeszédet vetítik egymásra, és a szabályozhatóság különbségére hívják fel a figyelmet. A szerző sorra veszi az írásjeleket, bemutatva, hogy más funkciót töltenek be az írott szövegben, és a szöveg karakterétől (értelmi, érzelmi motívumától) függően más a „megszólaltatási” lehetőségük. Olykor alternatív megoldás kínálkozik. Az írásjelek „megszólaltatásának” gyakori hibája a kérdő mondat helytelen dallamformája: „a kérdő mondatot akkor is kérdő dallammal zárják, ha a mondatban kérdőszó van, vagy ott az -e kérdőszócska” (208). Helytelen, ha a vesszőt kötelező szünetjelnek tartjuk (208). Ebben a fejezetben is eligazító a bőséges példatár, amely olyan kérdéseinkre is választ ad, amelyeket ritkábban tennénk föl; például akkor, ha egy konkrét szövegben használt írásjel megszólaltatásának hangsúly- és dallamviszonyaira lennének kíváncsiak.

Felkészülés a szöveg megszólaltatására

A 12.-től a 17. fejezettel bezárólag (210–276. lap) a szöveg megszólaltatásának olyan kérdésköreire ad választ a szerző, amelyek a mindennapi gyakorlathoz a legközelebb állnak, akár a szöveg interpretatív megszólaltatásáról, akár a spontán beszédről olvasunk elemző fejtegetést. Ez a fejezetsor arra tanít meg, hogyan érdemes gondolkodnunk, ha egy szöveg megszólaltatását tervezzük (esetleg tanítványt készítünk fel a megszólaltatásra/megszólalásra).

Alcímként kulcsszókat kapunk: tartalom, szöveg, szándék és hangzásforma harmóniája. Ezek együtt jelennek meg, együttesen hatnak, de előtte szót ejt a szerző a szöveghez való viszonyról, a szöveg szerkezetének fel- és megismeréséről (algoritmusokra bontva az ismerkedés mozzanatait). A szöveg mögöttes világa, az apróbb összetevők, amelyek korántsem elhanyagolhatóak, sőt a sikeres megszólalás feltételei, a következők: a megszólalás beszédhelyzetei (a szituációk, az attitűdváltás, az attitűdök érzékeltetése); a hangzásharmónia (a stílus és a hangzás harmóniája); a megszólaltató személyiségének a szerepe; a megszólaltatás külső körülményei; a beszéd érzelmi töltése.

Kimondva vagy kimondatlanul a szöveg megszólaltatására való felkészülés az előadó beszéd- és magatartáskultúráját feltételezi, ezt sugallják a felvázolt szituációk, a helyzet(ek) felmérése, a készség az attitűdváltásra stb. Elismeréssel kell szólni arról, hogy a szerző az objektivitás köntösében az általános elvárások mellett az egyén szöveg- és helyzetérzékenységére is apellál. Érzékelteti, hogy a megszólaló nemcsak a hangjával, hanem az egész személyiséggel készül és van jelen a nyilvánosság előtt történő megszólaláskor vagy spontán beszélgetés alkalmával.

A spontán beszéd

Külön fejezetben szerepel a spontán beszéd kérdésköre. Ezt mindenki többnyire párbeszédes formában gyakorolja. A gondolkodás, a szövegalkotás és a hangosítás külön felkészülés nélkül és egyszerre valósul meg. Ez hat a szupraszegmentális eszközök használatára is. Itt a szünet például nem tagolásra, hanem szókeresésre fordított idő, „gyakori ebben a beszédstílusban az értelemáttoló hangsúlyozás, a szólamvégi nyomaték, valamint a vele párosuló hanglejtés és változatos beszédírási mód. Mindez olyan lüktető beszédritmust idéz elő, mely éppen az élőszó jellegzetessége. Ilyenkor nem mindig azok a részek emelkednek ki, amelyek tartalmi szempontból lényegesebbek” (255). Ennek ellenére a közvetlen kapcsolat a beszélő és a hallgató között folyamatosan megvan: a jelen lévő értelmi és érzelmi motívum következtében a beszédpartner megérti a mondandót, és kevésbé zavarják meg a pontatlanul szerkesztett mondatok. Kerülendő a sokak beszédére jellemző nyökögés, a hezitálás, a tölteléksszavak sokaságának a használata és a zsinórbeszéd. Ez utóbbi szűk hangterjedelmet, egyenletes erejű nyomatékot, gyors beszédet, „felelő hangot” jelent. Hiányzik az efféle beszédből a tartalomhoz illő változatosság.

A kötet tartalmi része a *Sajátos alkalmazási területek* című fejezettel zárul. Ebben Wacha Imre szól a felolvasás, a versmondás, a prózamondás hangosításával kapcsolatos elvárásokról és a felkészülési fázisban elvégzendő munkáról. Tudnunk kell, hol rejlenek ennek a buktatói. A felolvasó kerülje az iskolás felolvasást. Aki így olvas, csak meghangosítja a szöveget, híjával van az értő, értelmező felolvasásnak. Vesszőnél felviszi a hangot, nyújtja a szóvégeket. Elvárás az értelmező, kifejező felolvasás. Ugyanilyen elemző módon ír a könyv a versmondás és a prózamondás lehetséges változatairól, a hibákról. Arról, hogy ugyanannak a versnek, prózának nem egyetlen megszólaltatási módja van, az előadó egyének értelmezése eltérhet.

Meglepetésként hat, hogy az élőbeszéd mellett az énekes „szövegmondására” is kitér a szerző. Szövegejtés énekléskor a fejezet címe, és ezen belül olyan technikai tudnivalókra hívja fel a figyelmet, amelyek az énekes munkájának a minőségét javítják. A minőség itt azt jelenti, hogy a dal, az ária szövegét is értse a hallgató – ezt különben igényli is a mindenkor közönség. Az énekesnek a szöveg megszólaltatásakor a következőkre kell ügyelnie: értelmi hangsúlyra kötött dallamban a szótagok nyelvi időértékének érzékeltetésére; a magánhangzók hangszínének lehetőség szerinti megőrzésére, a mássalhangzók pontos, tiszta artikulálására; a szótagolásra az énekelt szövegben. Minden megállapítást indoklás követ, és csak olyan mértékben részletező, amely a könyv egészének arányaihoz mérten elfogadható.

Külön értéke a kötetnek a szerzőtől megszokott alapossággal összeállított szakirodalom-jegyzék. Ezt igazolja a már említett tény, hogy elméleti és gyakorlati „előkutatásokon, előtapasztalatokon” nyugszik a szerző minden

megállapítása. Kiemelendő, hogy a publikációk sorában a könyv írója élen jár, ezt demonstrálja az irodalomban felsorolt számtalan cikke, tanulmánya, könyve (itt harminchatot sorol fel), legalább ilyen értékesek azonban az előadások, a beszéd- és a retorikatanítás, egyáltalán sok évtizedes jelenléte a beszédoktatással is foglalkozó tanárok élvonalában.

Összegzés

Wacha Imre hiánypótlásra vállalkozott azzal, hogy az *Igényesen magyarul. A helyes kiejtés kézikönyve* kötet megírását elhatározta és véghezvitte. Személye, a témához való kötődése garancia arra, hogy a szegmentumoktól a szuprasegmentális eszköztárig leíró és funkcionális szempontból sok példával illusztrált elméleti-gyakorlati szakkönyvet kapunk. Feldolgozási módszerét tekintve analízáló, de ahol indokoltnak tartja, mert a vizsgálati anyag azt sugallja, a szintetizáló eljárást követi. Megállapításait mindig indokolja – tehát nem csak kijelent –, és példákkal illusztrálja, ezzel szemlélteti gondolkodásmódját, azt, hogy a gyakorlati felhasználhatóság orientálta.

Az alkalmazott jelek, jelölések segítenek eligazodni és a hangzó szöveget elképzelni, de egyetértek V. Raisz Rózsa véleményével (aki elsőként írt tartalmas recenziót erről a kötetről): „A kitűnő és hasznos kötet gyakorlati értékét tovább növelné, ha a következő kiadásai hangzó (CD) mellékletet is tartalmaznának” (V. Raisz 2011: 168).

Ajánlható ez a könyv mindazoknak, akik tantárgyként tanulják a beszédoktatást, és azoknak is, akik tanítják. Javasoljuk azoknak, akiknek munkájukban alapvető a beszédtevékenység, és mindenkinek, aki törődik azzal, hogy helyes kiejtéssel, igényesen szólaljon meg anyanyelvünkön. A szerző üzenete olvasatomban az, hogy a gondolkodás-, a beszéd- és a magatartáskultúra egy töről fakad, emberi tartást ad, igényessé tesz: ez pedig a XXI. században sem nélkülözhető.

Irodalom

V. Raisz Rózsa 2011. Wacha Imre: *Igényesen magyarul. A helyes kiejtés kézikönyve. Módszertani Közlemények* 2011. 51. évf. 167–168.

Rozgonyiné Molnár, Emma: About speech culture nowadays

Az írás szerzőjéről

Rozgonyiné Molnár Emma
Szegedi Tudományegyetem, Szeged, Magyarország
memma[kukac]jgyppk.u-szeged.hu